

В.В. Нестеренко, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

ДО ПРОБЛЕМИ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Нестеренко В.В.

До проблеми персоналізації освітнього процесу у вищій школі

У статті розглядається проблема персоналізації освітнього процесу у вищій школі. Уточнено зміст таких понять як «персона», «персоналізація», «персоніфікація» і «персоніфікований підхід» в науково-педагогічній літературі. Визначена важливість персоналізації освітнього процесу у вищій школі, заснована на застосуванні цілісного освітнього середовища розвитку особистості в основних сферах її життєдіяльності в період підготовки у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: освітній процес, вища школа, персона, персоналізація, персоніфікація, персоніфікований підхід, підготовка у вищому навчальному закладі.

Нестеренко В.В.

К проблеме персонализации образовательного процесса в высшей школе

В статье рассматривается проблема персонализации образовательного процесса в высшей школе. Уточнено содержание таких понятий как «персона», «персонализация», «персонификация» и «персонифицированный подход» в научно-педагогической литературе. Обозначена важность персонализации образовательного процесса в высшей школе, основанная на применении целостной образовательной среды развития личности в основных сферах её жизнедеятельности в период подготовки в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: образовательный процесс, высшая школа, персона, персонализация, персонификация, персонифицированный подход, подготовка в высшем учебном заведении.

Сучасний світ характеризується нестримним зростанням дисбалансів і суперечностей, які посилюються і досягають критичної маси в процесі глобалізації та інформатизації, що йдуть під знаком руйнівної споживчо-марнотратної доміанти існування. Видатні вчені й мислителі сучасності

зауважують, що людина і соціальний світ сьогодні виявляються втягнутими у спустошливий ритм культуро-розчиняючого вжитку утилітарно-технократичного життя, який девальвує гуманістичні цінності й моральні норми. Соціум усе більшою мірою втрачає свою єдність і значення як основної формації особистості.

Прогресивна думка сьогодні диктує життєву необхідність для людини вийти з розчиненого масовидно-індивідного стану, набути духовної і моральної цілісності й, у цьому плані, освіта може зробити свій цілющий вклад.

Проблеми освіти і вищої школи були висвітлені й розроблені в працях учених-педагогів С.І. Архангельського, Б.М. Бім-Бада, Ю.С. Вороб'їрової, Б.С. Гершунського, В.В. Давидова, В.П. Єлютіна, В.І. Загвязинського, П.А. Зайончковського, М.В. Кларіна, В.В. Краєвського, Ю.Н. Кулюткіна, І.Я. Лернера, Б.Т. Лихачьова, Н.Д. Нікандрова, А.В. Петровського, П.І. Підкасістого, З.І. Равкіна, В.О. Сластьоніна, В.Д. Шадрикова, Р.Г. Еймонтової та ін.

Перспективи освіти і нові підходи до побудови освітнього процесу сьогодні активно розвиваються у працях О.Г. Асмолова, В.П. Беспалько, А.О. Вербицького, Б.Л. Губмана, М.С. Кагана, С.В. Кондратьєва, Б.Б. Коссова, В.Є. Климентьєва, В.С. Ледньова, В.Я. Ляудис, В.Г. Максимова, І.В. Прокудіна, А.О. Реана, О.В. Рубцова, В.В. Серікова, В.О. Сітарова, С.Д. Смирнова, М.В. Соколової, В.Г. Харчевої, А.В. Хуторського, Ф.Е. Шеряги, Б.Г. Юдіна та ін.

Провідним вектором сучасних досліджень у сфері оновлення системи освіти, її теорії і практики виступає особистісний підхід, який отримав концептуальну розробку в працях відомих педагогів і психологів (К.О. Абульханова-Славська, Є.В. Бондаревська, Н.В. Бочкіна, Б.С. Братусь, З.І. Васильєва, В.І. Гинецинський, В.В. Горшкова, І.А. Зимня, В.С. Ільїн, М.В. Кларін, Г.О. Ковальов, І.А. Колеснікова, І.С. Кон, С.В. Кульневич, А.К. Маркова, В.С. Мерлін, А.В. Мудрик, Л.І. Новікова, О.Б. Орлов, В.А. Петровський, В.В. Серіков, В.І. Слободчиков, С.Д. Смірнов,

А.П. Тряпіцина, Г.А. Цукерман, І.С. Якіманська, Л. Андерсон, В. Белль, Р. Бернс, П. Брендвайн, Р. Дрейвер, Дж. Найсбитг, М. Полані, Дж. Шваб та ін.).

У наш час в наукових розробках, присвячених проблемам вищої освіти, важко знайти працю, у якій особистісний або особистісно-орієнтований підхід не був би присутнім у якості методологічної або теоретичної основи.

Проте, освітня практика, що складається у вищій школі, сьогодні ще далека від ідеалів повноцінного особистісного зростання тих, хто навчається, через бар'єри й недоліки, що існують у самій теорії, методології і філософії вищої освіти, у тому числі і в постановці особистісно-орієнтованого підходу.

Сьогодні назріла необхідність комплексного вивчення феноменології особистісного становлення людини на теренах вищої освіти на основі інтеграції соціально-гуманітарних знань у загальне поле науки про сучасну освіту.

Мета статті – розглянути проблему персоналізації освітнього процесу у вищій школі.

Для розуміння суті персоналізованого підходу як способу або засобу вирішення освітніх завдань необхідно уточнити зміст таких понять як «персона», «персоналізація», «персоніфікація» і «персоніфікований підхід».

Словник іншомовних слів трактує поняття «персона» таким чином: (лат. *persona*) – особа, особистість, персоната грата (бажана особа) – особа, кандидатура якої у якості дипломатичного представника в якій-небудь державі прийнята урядом цієї держави [14].

Критичний словник психоаналізу Ч. Райкрофта використовує поняття «персона» як спеціальний термін для позначення «поведінки, яка відповідає вимогам повсякденного життя індивіда» [8, с.67]. При цьому зважаючи на те, що буквально значення слова «персона» – це «маска».

У цьому ж словнику знаходимо визначення поняття «персонологія» (*personology*). Цей термін позичений М. Брайерлі для характеристики підходу до вивчення особи «не як абстракції або набору психологічних абстракцій, а швидше, як живого організму, як органічного психічного цілого, яким і є особа» [8, с. 67]. М. Брайерлі використала цей термін для розрізнення науки про

особу і метапсихологію. У її розумінні, перша зберігає особистість та індивідуальний досвід, тоді, коли друга розуміє людину як результат взаємодії безособових структур.

Тлумачний словник Даля визначає поняття «персона» як людину, особу, особистість [4].

За К. Г. Юнгом, поняття «персона» трактується як соціальна роль, яку індивід грає відповідно до вимог, звернених до нього з боку оточення. Це публічне обличчя індивіда, що сприймається іншими [10].

«Персона» за С. Ю. Головіним збігається за значенням з поняттями особа і особистість.

Таким чином, поняття «персона» сьогодні не має загальновизнаного єдиного визначення й інтерпретується авторами як синонім до поняття «особа», або окремий випадок характеристики особи.

За С. Ю. Головіним «персоналізм» у психології передбачає особливий напрям, який предметом психології розглядає особу як особливу первинну реальність. Розвиток особистості персоналізм відносить до властивого їй з самого початку прагнення до самоактуалізації і внутрішнього самовдосконалення, і усі психічні процеси розглядає з точки зору досягнення цієї мети. Як зауважує автор, для персоналізму характерне ідеалістичне і телеологічне пояснення цілісності і активності особистості [13].

«Персоналізація» – термін, який у такому значенні ввів А. В. Петрівський [11]. Під ним розуміється процес надбання конкретною людиною загальнолюдських, суспільно значенневих, індивідуально-неповторних властивостей і якостей, що дозволяють самобутньо виконувати певну соціальну роль, творчо спілкуватися, активно впливати на сприйняття людьми себе і оцінку власної особистості і діяльності.

У словнику практичного психолога за редакцією С. Ю. Головіна [13] поняття «персоналізація» визначається як процес, у результаті якого суб'єкт набуває ідеальної представленості в життєдіяльності інших людей і може виступати в громадському житті як особистість. Суть персоналізації - у дієвих

перетвореннях сфери інтелектуальної і афективно-потребуючої іншої людини, що відбуваються в результаті діяльності індивіда.

Проте, якщо виходити з того, що єдність понять «індивід» і «особа» не означає їх тотожність, у процесі персоналізації виникають певні парадокси.

Так, теоретично можливо обговорювати існування індивіда, що не реалізував себе як особистість. Наприклад, людина, яка через певні обставини виявилася виключеною з соціальної взаємодії. З іншого боку, можливе існування «особистості» зовні або без індивідуальної форми представленості: наприклад, міфічні або літературні персонажі. Проте, перетворюючий вплив історичної квазіособистості може виявитися не менш дієвим, ніж вплив іншої реально існуючої людини.

Крім того, можлива як деперсоналізація митця (архітектора, винахідника та ін.) у результаті відчуження продукту праці від його творця, так і персоналізація через привласнення плодів чужої праці; персоналізація можлива не лише як наслідок приписування собі чужих заслуг, але і як «трансляція» своїх недоліків і помилок комусь іншому.

Третій парадокс пов'язаний з проблемою безсмертя особистого: якщо особистість не зводиться до її представленості конкретного індивіда й продовжується в інших людях, то після смерті індивіда вона не зникає повністю.

Психологи зауважують, що за допомогою феномена персоналізації можна пояснити багато переживань людей, викликаних трагічністю розриву між персоналізацією індивіда, що зберігається у них, і його матеріальним неіснуванням [11]. У такій ситуації цілісна структура особистості виявляється зруйнованою, зберігається лише одна ланка - відбита суб'єктність індивіда як результат його персоналізації.

Потреба в персоналізації – потреба бути конкретною особистістю – це не завжди усвідомлювана глибинна основа багатьох форм спілкування між людьми (альтруїзму, афіліації, прагнення до самовизначення і визнання та ін.). Єдиний ефективний шлях задоволення потреби в персоналізації – діяльність, бо

саме за допомогою діяльності людина продовжує себе, «транлює» іншим свою неповторну індивідуальність.

Здатність до персоналізації визначається сукупністю індивідуально-психологічних особливостей людини, які дозволяють йому виконувати соціально значимі дії, що роблять перетворюючий вплив на інших людей. Вона забезпечується багатством індивідуальності суб'єкта, різноманітністю засобів, за допомогою яких він може в спілкуванні і діяльності виконувати персоналізуючу дію.

У багатьох експериментах виявлено, що персоналізація суб'єкта відбувається за умови його значущості для іншого, референтності й емоційної привабливості. За інших умов персоналізація відсутня.

У словнику Г. М. Коджаспірової і А. Ю. Коджаспірова поняття «персоніфікувати» трактується двозначно: 1) як відношення до себе, сприйняття себе, ототожнення з собою, представлення певної ідеї або морального явища у вигляді образу конкретної людини; 2) надання тваринам, рослинам, неживим предметам і явищам природи людських властивостей. Синонім поняття «персоніфікувати» – уособлювати.

С. М. Вишнякова, С. Ю. Головін пропонують схоже трактування поняття «персоніфікація». Надумку цих авторів, поняття «персоніфікація» – це уособлення, наділення тварин, предметів, явищ природи і абстрактних понять людськими властивостями. Звідси персоніфікований – наділений властивостями певної особи [1, с. 232; 13].

Таким чином, підбиваючи підсумки вищевикладеного, у нашій роботі ми розглядатимемо конкретну людину (персону), як індивіда і його прагнення до самоактуалізації, самореалізації і самоудосконалення, яке здійснюється шляхом його персоналізації.

На сьогоднішній день існує ряд робіт, присвячених персоніфікованій професійній освіті (В. М. Кисельов) і персоніфікації освітнього процесу (Ш. М. Каланова, Ю. В. Тунгусов).

Так, В. М. Кисельов у своїй роботі ототожнює персоніфіковану освіту з особистісно-орієнтованою [6], яка, на думку автора, досить нова і ставить низку запитань, на які немає обґрунтованих відповідей в науці і практиці.

Орієнтуючи навчання на визначення його особовотвірних функцій, персоніфікований підхід, запропонований В. М. Кисельовим, закладає в особистість механізми розуміння, взаєморозуміння, спілкування, співпраці. Автор підкреслює, що зміст парадигми персоніфікованої професійної освіти включає все, що треба людині для формування і розвитку власної особистості, незалежно з якої спеціальності людина здобуває освіту.

У той же час, ми не можемо погодитися з висловлюванням автора про право особистості навчатися відповідно до своїх особливостей, здібностей і життєвих планів в персоніфікації професійної підготовки студентів, оскільки згідно з проведеним раніше аналізом понять персоніфікація – це приписування деяким об'єктам певних властивостей або рис людини. Очевидно, що запропонований автором підхід швидше може бути визначений як персоналізований, а не персоніфікований.

Проте, схожі з В.М. Кисельовим міркування про персоніфіковану професійну освіту знаходимо в статті О. В. Попової [7].

Автор пише, що «ще американський соціолог, психіатр і психолог Г.Саліван в якості основних елементів структури особистості пропонував систему персоніфікацій, тобто сформованих образів себе й оточення, що стереотипно визначають ставлення до себе та інших, підкреслюючи, що для особистості значимим є те, як вона вписується в реалії соціуму і сприймається оточуючими».

На наш погляд, у цьому визначенні поєднується і персоніфікація (сформовані образи себе і оточення) і персоналізація (вписаність в реалії соціуму і сприйняття оточенням).

Проте автор ототожнює персоніфіковану освіту з індивідуальним і особистісно-орієнтованим процесом: «... персоніфікована освіта – це, як мінімум, індивідуальний, особистісно-орієнтований процес, спрямований на

максимальний соціально-професійний розвиток особистості і заснований на властивому їй прагненні до самоактуалізації, самоудосконаленні» [7].

Не висвітленим залишається питання про правомірність введення в науковий ужиток поняття «персоніфікація навчання». Якщо звертатися до визначення поняття персоніфікації як такої (уособлення, наділення тварин, предметів, явищ природи і абстрактних понять людськими властивостями), то персоніфікований підхід – це наділений властивостями особистості особливий процес?

Не можна також погодитися з думкою О. В. Попової про персоніфікований підхід (що, на нашу думку, є некоректним у контексті освітніх проблем) до професійного навчання, забезпечує мотивовану соціально-професійну адаптацію особистості і відбиває фундаментальну ідею, яка полягає у тому, що ті, хто навчаються, бажають отримати освітню послугу, яка найбільшою мірою відповідає їхнім інформаційним і професійним потребам, то стає очевидною необхідність перегляду існуючих освітніх технологій і реалізацій інформаційно-насичених персоніфікованих освітніх процесів [7].

Тут, на нашу думку, доречно говорити не про персоніфіковані освітні процеси, а саме про персоналізовані, згідно раніше розглянутих визначень цих понять.

Персоніфікацію освітнього процесу як засоби регіоналізації підготовки кадрів в педагогічному коледжі розглядає Ю. В. Тунгусов [9].

Згідно авторської позиції, «персоніфікація» – «...це педагогічна реальність, оскільки вона спирається на постійно діючі чинники, умови, що створюються у навчальному процесі (соціалізація й інкультурація особистості, імідж педагога), передбачення виникаючих труднощів і можливості їх подолання (авторитет батьків, корекція розвитку, використання позашкільних установ)» [9, с.164].

Не даючи визначення поняттю «персоніфікований підхід», автор у своїй роботі констатує, що «персоніфікований підхід є дієвим засобом здійснення цілей і завдань гуманістичної концепції освіти» [9, с.123]. І далі:

«...персоніфікований підхід як засіб регіоналізації навчального процесу реалізується у змісті і організації діяльності тих, хто навчається:

- зміст включає авторські, навчальні, популярні тексти, введення історико-біографічного матеріалу, відображення рис особистості автора в створеному ним творі: розкриття ставлення мовця до чого-небудь; конкретизацію навчальних текстів при обговоренні якого-небудь завдання; введення персонажів в дидактичну, організаційну гру;

- організація діяльності в діалоговому режимі припускає створення іменних кабінетів, підготовку дидактичного матеріалу, екскурсії історичними місцями, розробку спецкурсів, семінарів і тому подібне, роботу в архівах й бібліотеках, виступи з доповідями на іменних вітальнях, семінарах, конференціях, реалізацію персоніфікованого підходу на практиці в школах і в подальшій викладацькій діяльності та ін.» [9, с. 124]. І далі: «... оскільки персоніфікований підхід до регіоналізації початкової освіти припускає включення особистісно-орієнтованого виховання, ми вважаємо доцільним при вивченні ефективності педагогічної системи виявити можливість використання студентами і випускниками індивідуальних педагогічних технологій» [9, с. 124].

Наведені виписки і аналіз роботи Ю. Ф. Тунгусова в цілому не дають відповіді: у чому ж суть персоніфікації освітнього процесу і яке місце в цьому процесі автор відводить персоніфікованому підходу. Крім того виникає питання про правомірність персоніфікованого підходу в освіті як такого і у зв'язку з вирішенням регіональних проблем.

Персоніфікації освітнього процесу у вищій школі присвячена робота Ш. М. Каланової. Але і тут ми знаходимо розбіжності у визначенні понять.

Так, автор пише, що «...персоніфікація, відбиваючи гуманістичну парадигму вищої професійної освіти, є специфічною самоорганізацією студентом свого особистісного освітнього простору; персоніфікація актуалізує професійно-особистісний розвиток студента як суб'єкта вільного свідомого вибору освітніх траєкторій і шляхів рішення завдань професійного

становлення, усвідомлення своєї унікальності й самоцінності» [5, с. 8], і далі «виступає механізмом професійно-особистісного розвитку студентів» [5, с. 9]. Виникає питання: якою мірою персоніфікація виступає процесом самоорганізації і процесом розвитку, якщо виходити з визначення поняття «персоніфікація», наведеного в словникових джерелах.

Ш. М. Каланова подає наступне визначення поняттю «персоніфікація». У розумінні автора, це «...уособлення, наділення яких-небудь об'єктів людськими властивостями. А в широкому психолого-педагогічному контексті вона означає уособлення освітнього процесу, надання йому особистісної спрямованості, опору на виявлення і актуалізацію внутрішніх особистісних ресурсів тих, хто навчається» [5, с. 81]. Проте виникає питання: «А чи може освітній процес бути неуособленим, без особистісної спрямованості тих, що навчаються?»

Далі автор говорить, що «за своїм смисловим змістом персоніфікація прилаштовується до поняття «індивідуалізація»(не можемо з цим погодитися, прим. В. В. Нестеренко). У «Педагогічній енциклопедії» індивідуалізація визначається як «... організація навчального процесу, при якій вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання».

І знову виникає питання: «персоніфікація» (уособлення) або все ж «персоналізація»(надбання, діяльність) може приєднуватись до поняття «індивідуалізація»?

Підбиваючи підсумок вищесказаного, можна констатувати, що не зовсім зрозуміло, в чому ж саме полягає персоніфікація освітнього процесу і чи може взагалі відбуватися персоніфікація, або все ж у цій роботі йдеться про персоналізацію освітнього процесу?

Ще одну заміну понять «персоніфікація процесу стимулювання» [2, с. 118] на «персоналізація процесу стимулювання» [2, с. 133] чи навпаки, знаходимо в роботі Г. С. Вяlikової. В першому й у другому випадку автор стверджує, що «персоніфікація» (персоналізація) процесу стимулювання важлива, оскільки вона (персоніфікація або персоналізація) дозволяє визначити

ефективність використання стимулу як засобу педагогічної дії залежно від особистісних характеристик суб'єктів, що вступили у взаємодію.

Проте, звертаючись до тлумачення понять, із запропонованого визначення ми бачимо, що йдеться саме про персоналізацію процесу стимулювання.

Отже, з розглянутих робіт, ми не побачили чіткого розуміння авторами терміну «персоніфікований підхід», який був заявлений, і яким чином цей підхід може бути реалізований в освітньому процесі.

Відкритим залишається питання, який же підхід сьогодні застосовується у професійній освіті: персоніфікований або персоналізований?

Серед аналізованих робіт цікавою для нас є робота В. В. Грачова «Теоретичні основи персоналізації освітнього процесу у вищій школі» [3]. Персоналізацію освітнього процесу у вищій школі автор трактує як цілісний образ-проект її функціонування і формування, що складається під знаком переходу того, хто навчається, в особистісну позицію, тобто у позицію суб'єкта навчальної діяльності і пов'язаних з нею головних сфер життєдіяльності (пізнавальної, інформаційної, науково-інноваційної, соціальної, культурної, управлінської та ін.) [3, с. 8].

До умов забезпечення персоналізації освітнього процесу у вищій школі В. В. Грачов відносить три визначальні чинники:

- по-перше, наявність культурного імпульсу в особі суспільно усвідомленої (національної) ідеї-конструкції суспільства і людини;
- по-друге, наявність культурного шару, що передбачає розвиток наук, мистецтв, технологій, професій, традиції соціально-гуманітарної думки і так далі;
- по-третє, наявність широкого спектру волевиявлень як можливостей реалізації конструктивних ідей, саморозвитку і самореалізації, розгортання творчого досвіду [3, с. 17–18].

Проблема персоналізації освітнього процесу у вищій школі вимагає свого адекватного психолого-педагогічного вирішення. В зв'язку з цим, провідним

завданням виступає необхідність переосмислення цілей вищої освіти на основі розуміння феноменології становлення особистості в освітньому процесі.

Передусім, метою і вищою цінністю освітнього процесу є сама особистість того, хто навчається, у динаміці її розвитку. Особистісний вимір, таким чином, виступає суттю побудови освітнього процесу, його теоретичних основ і практики. Затвердження загальнолюдського компонента в освітніх цілях вимагає іншого підходу до вивчення людини як початкової для педагогіки категорії.

Ігнорування цього компонента проявляється у формулюванні освітньої мети у безособових, несутнісних термінах («підготовка», «готовність», «навченість», «вихованість» і тому подібне).

Ми згодні з думкою автора, що в контексті персоналізації освіти, особа – це людина (студент), яка має свою життєву історію, інтегрована в певне культурне середовище, така, що має (що вже має) властивості суб'єктності і індивідуальної самобутності, що може самореалізуватися у вільно обраних видах життєдіяльності, знаходиться у процесі саморозвитку, пошуку сенсів і власної індивідуальності.

Для побудови освітньої практики в руслі персоналізації необхідно чітко розуміти той факт, що людина сама створює у собі особистість, потребуючи те особистісне, що властиве тільки йому в культурі.

Таким чином, персоналізація освітнього процесу у вищій школі вимагає адекватних технологій, спрямованих на продукування цілісного освітнього середовища розвитку особистості в основних сферах її життєдіяльності під час підготовки у вищому навчальному закладі.

Література

1. **Вишнякова С.М.** Профессиональное образование: ключевые понятия, термины, актуальная лексика : словарь / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – С. 184.

2. **Вяликова Г.С.** Педагогическое стимулирование профессиональной компетентности учителя в условиях заочной формы обучения : дис. ...доктора пед.наук : 13.00.01 / Вяликова Галина Сергеевна. – Коломна, 2006. – 381 с.

3. **Грачёв В.В.** Теоретические основы персонализации образовательного процесса в высшей школе : автореф. дис. на соискание уч.степени доктора пед.наук : спец. 13.00.01 – «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В.В.Грачёв. – Москва, 2007. – 39с.

4. **Даль В.** Толковый словарь живого великорусского языка /В. Даль. – М. : Русский язык, 1989. – [Т.2.]. – 779 с.

5. **Каланова Ш.М.** Информационные технологии персонификации в системе высшего профессионального образования : дис. ...доктора пед.наук : 13.00.08 /Каланова Шолпан Муртазовна. – Тараз, 1999. – 541с.

6. **Киселёв В.М.** Организация персонифицированного профессионального образования средствами информационных технологий : дис. ...канд.пед.наук : 13.00.01 / Киселёв Валентин Михайлович. – Якутск, 2004. – 144с.

7. **Попова О.В.** Адаптивные образовательные технологии в модификации социально-профессионального статуса личности / О.В.Попова // Межвузовский сборник научных трудов «Информационные технологии в обеспечении качества персонифицированных услуг в социально ориентированных отраслях экономики / Часть 1 – Новосибирск : Редакционно-издательский центр Новосибирского государственного университета. – 2005. – С. 8 – 30.

8. **Райкрофт Ч.** Критический словарь психоанализа /Пер.с англ. – СПб. : ВЕИП, 1995. – 288с.

9. **Тунгусов Ю.Ф.** Персонификация образовательного процесса как средство регионализации подготовки кадров в педагогическом колледже : дис. ...канд.пед.наук : 13.00.01 /Тунгусов Юрий Фёдорович. – Тобольск, 1998. – 189с.

10. <http://psi.webzone.ru/st/334200.htm>

11. http://psy-link.ru/slovar_p
12. <http://slovardalja.net/word.php?wordid=25974>
13. http://www.bronnikov.kiev.ua/book_3_30.php
14. <http://www.onlinedics.ru/slovar/in yaz/p/persona.html>

Nesterenko V.V.

Concerning the problem of personalization of the educational process in higher school

The article deals with the problem of personalization of the educational process in higher school. The essence of the notions “person”, “personalization”, “personification” and “personification-oriented approach” in scientific-and-pedagogical literature is specified. The significance of personalization of the educational process in higher school based on the use of the educational environment aimed at a person’s development in the main spheres of his/her vital activity during the training period in an establishment of higher education is highlighted.

Key words: educational process, higher school, person, personalization, personification, personification-oriented approach, training in an establishment of higher education.

Відомості про автора

Нестеренко Вікторія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки Інституту дошкільної та спеціальної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Основні наукові інтереси зосереджено навколо проблематики професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної світи в системі заочного навчання.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2012

Прийнято до друку 28.09.2012